

A könnyűzene akkordjelölési rendszere

Marczell Márton

2019. augusztus 4.

Tartalomjegyzék

1	Tercépítkezésű akkordok	2
1.1	Hármashangzatok	2
1.2	Négyeshangzatok	2
1.3	Ötös-, hatos- és heteshangzatok	3
2	Nem tercépítkezésű akkordok	4
3	Néhány megjegyzés	5
4	Perbasszusok	6
4.1	Fordítások	6
4.2	Perbasszusosnak „álcázott” akkordok	7
5	Gyakorlatok	7

Bevezetés

A könnyűzene akkordjelölése főként abban különbözik a klasszikus összhangzattanban használt jelölésekkel, hogy nem használ foksámokat, teljesen hangnemfüggetlen. Például a **C⁷** akkord akkor is C, E, G és B hangokból áll, ha történetesen Cisz-dúrban lennénk, ami a négyből egyik hangot sem tartalmazza. A 7 mindig kis szeptimet jelent az akkord alaphangjához képest, a 9 mindig nagy nónát és így tovább.

Az ismertetett akkordoknak többféle elterjedt jelölését is közöljük.

1. Tercépítkezésű akkordok

1.1. Hármashangzatok

	C	C _m	C ^{dim}	C ^{aug}
	C	C ⁻	C ^o	C ⁺

dúr   moll   szűkített   bővített
diminished   augmented

1.2. Négyeshangzatok

A négyeshangzatok közül a (keresztény) könnyűzenében eddig csak a következőkkel találkoztam:

	C ^{maj7}		C ^{m7}		C ^{m7b5}
	C ^{maj}		C ⁻⁷		C ^o
	C ^{Δ7}	C ⁷			
	C ^Δ				

major   szeptim   moll szeptim   szűkített szeptim   moll hét bé öt
major szeptim   domináns szeptim   moll hét   teljes szűkített   félszűkített
dúr major   dúr hét

A teljesség kedvéért álljon itt az összes lehetőség:

5	C_{maj}^7 C_{maj} $C\Delta^7$ $C\Delta$	C^7	C_m^{maj} $C_m\Delta$ $C-\Delta$ ...	C_m^7 $C-7$
	major major szeptim dúr major	szeptim domináns szeptim dúr hét	moll major	moll szeptim moll hét
9	C_{aug}^{maj} $C+\Delta$	$C^7\#5$ $C+7$	C_{dim}^{maj} $C\circ\Delta$	$C_m^7\flat5$ $C\emptyset$
	bővített major bő major	bővített hét dúr hét kereszt öt	szűkített major szűk major	moll hét bé öt félszűkített
13	$C\circ^7$	$C^7\flat5$		
	szűkített szeptim teljes szűkített	dúr hét bé öt		

1.3. Ötös-, hatos- és heteshangzatok

Ha a tercépítkezést folytatjuk az oktávon túl, akkor ötös-, hatos- és heteshangzatokat kapunk. Ezekkel az akkordokkal főleg csak a jazzben találkozunk, de néhány dolgot érdemes tudni róluk.

Az oktávon túli hangok már nem változtatják meg az akkord alapvető karakterét, így ezeket bővítőhangoknak is nevezhetjük. Ez az akkordjelölésben azt eredményezi, hogy a bővített akkordok jelölésében megjelöljük az alap négyeshangzatot és melléírjuk a bővítőhangokat. A lehetséges bővítőhangok:

Hangköz	Jelölés
Kis nóna	b ⁹
Nagy nóna	9
Bővített nóna	# ⁹ (vagy b ¹⁰)
Tiszta undecima	11
Bővített undecima	# ¹¹
Kis tredecima	b ¹³
Nagy tredecima	13

Fontos megjegyeznünk, hogy a számmal jelölt hangköz mindig „nagy” vagy „tisztá”, ez alól csak a szeptim a kivétel. Kis, szűkített vagy bővített hangközöt módosítójelekkel jelölünk az akkordban.

A bővített akkordok jelölésében ugyanakkor bizonyos egyszerűsítéseket is alkalmazunk. Lehetséges, hogy a négyeshangzat mellett csak a tercépítkezés tetejét jelöljük meg, és a négyeshangzat szeptimjét sem kell megjelölnünk, ha az kis szeptim.

25

Megjegyzés

Sok kottában hibásan jelölik 9-es akkordnak azt, ami valójában egy 2-es akkord (lásd a következő részt).

2. Nem tercépítkezésű akkordok

A tercépítkezés által nem lefedett hangközök a szekund, a kvart és a szext. Itt is érvényes lesz a szabály, hogy a számmal jelölt hangköz mindig „nagy” vagy „tisztá”.

A szekundnál és a kvartnál az akkordjelölésben megkülönböztetjük, hogy az a terc helyett vagy a terc mellett kerül be az akkordba. Ha a terc helyett, akkor enyhe feszültség keletkezik, ami oldódhat a dúr hármashangzatra. Emiatt az akkord neve a „suspended” („felfüggesztett”) szóból sus² vagy sus⁴. Ha a terc mellett, akkor pedig add² és add⁴.

29

A 6-os szám nagy szextet jelent. Ha kis szextet szeretnénk, akkor azt b⁶-tal kell jelölni.

Ha a tercet elhagyjuk és nincs helyette semmi, azt omit³ akkordnak hívják. Nem egészen korrekt, de praktikus jelölése ennek az akkordnak a C⁵.

Megjegyzés

A C° , D° stb. tehát hiányos jelölések, mert nem derül ki, hogy a jelölt hang a terc helyett vagy amellet szerepel.

3. Néhány megjegyzés

A szűkített négyeshangzatról

A (teljes) szűkített négyeshangzatról megijeszthet minket a „bebé” hang megjelenése. Helyesen így kell jelölni, hogy ez még mindig egy tercépítkezésű akkord, csak a három kis terc egymás tetején nem kis vagy nagy szeptimet, hanem szűkített szeptim hangközt ad ki. Mivel azonban az akkord teljesen szimmetrikus, így fordításainak szerkezete azonos. Így az enharmónia miatt összesen csak háromféle szűkített négyeshangzat létezik, mert a negyedik már azonos az elsővel.

15 $C^{\circ 7}$ $C^{\# \circ 7}$ $D^{\circ 7}$ $D^{\# \circ 7}$ = $C^{\circ 7}$

Emiatt viszont aztán előfordul, hogy szerzők vagy lejegyzők össze is keverik az egymással enharmonikus szűkítetteket. Ez azért szerencsétlen, mert a szűkített akkord sokszor közvetlen feszültség-oldás kapcsolatban van a szomszédos harmóniákkal, ami jellegzetes kromatikus basszusvezetéseket szokott eredményezni. Erre egy példa Silye Jenő *Keresztút* című dalciklusának második tételéből:

$F^{\# \circ}$ E_m F° A_m

Én lel - ke sed - tem és lo - bog - tam, de most itt ál - lok el - ha gyottan

Ha a szűkítetteket enharmonikusan kicseréljük, helyreállnak a kromatikus basszuslépések a feszültségoldásoknál:

6 $D^{\# \circ 7}$ E_m $G^{\# \circ 7}$ A_m

Én lel - ke sed - tem és lo - bog - tam, de most itt ál - lok el - ha gyottan

A félszűkítettetről

Félszűkítettrel a gitáros énekekben nem találkozunk, de egyes esetekben a kontextusból vagy a szólamkottából gyanítható, hogy a szerző a félszűkített hangzásra gondolt, csak a jelölést nem

ismerte vagy túl „haladónak” tartotta, ezért helyettesítette valamivel. A kontextus felismerésében segíthet, ha tudjuk a következőket.

Egyrészt, a félszűkített a könnyűzenében legtöbbször második fokon, szubdomináns funkcióval szerepel, a moll szeptim alternatívájaként:

Chord progression: D-7 G7 C | Dø G7 C

(A jazzben mindig második fok a szubdomináns.) Másrészt, a félszűkített a moll hat egyik fordítása, ezért sokszor moll hatnak jelölik. Erre példa az *Ó, halld meg, Uram* című taizéi énekben található:

Chord progression: G C Am⁶ H

Lyrics: Hív - lak, jöjj, vá - la-szolj!

Mivel az **Am⁶** után **H** következik, a szubdomináns-domináns kapcsolatot jobban kifejeznék itt a **F#ø**.

4. Perbasszusok

A perbasszusos jelölés azt jelenti, hogy a basszusban nem az akkord alaphangja van, hanem a per jel után álló hang. Ezt sokszor az akkordgitározáskor figyelmen kívül is hagyhatjuk, ha van basszusgitar. A perbasszusnak többféle oka lehet, és ezek közül két speciális esetet szeretnék megemlíteni.

4.1. Fordítások

A klasszikus összhangzattanban fordításnak nevezzük, ha egy akkord hangjai közül a basszus-szólam nem az alaphangot játssza. Ezeket a könnyűzenében perbasszussal jelöljük. A másik irányból megfogalmazva: ha a perbasszus az akkord hangjai közül kerül ki, akkor az a klasszikus összhangzattan szerinti valamely fordítást jelenti.

7   C/E   C/G

4.2. Perbasszusosnak „álcázott” akkordok

Néhány perbasszusosnak jelölt akkord funkcióját jobban kifejezi egy másik jelölés. Erre két példát említenék meg. Az egyik a már említett félszűkített, ami a moll hat egyik fordítása. Ha tehát azt látjuk, hogy **Am/F#**, akkor rögtön tudhatjuk, hogy a **F#ø**-ről van szó.

A másik ilyen a következőképpen néz ki:

9   B/C

Jobban megnézve azonban azt találjuk, hogy ez az akkord felírható **C⁹_{sus4}** akkordnak is, sőt, oldódik is ugyanúgy, mint a **C_{sus4}**, **C**, **F** menet:

10   C⁹_{sus4}   C7   F

A perbasszus lehet a felette lévő akkordtól teljesen független is, de ilyen disszonánsabb hangzásokat a könnyűzene ritkán használ.

5. Gyakorlatok

1. Válassz egy alaphangot és egy akkordot, és sorold fel ábécés hangjait! Pl. **G#⁷**: gisz, hisz, disz, fisz, aisz.
2. Válassz egy akkordot, és sorold fel hangközszerkezetét egymáshoz képest! Pl. szűkített major: kis terc, kis terc, bővített terc.

3. Válassz egy akkordot, és sorold fel hangközszerkezetét az alaphanghoz képest! Pl. moll kilenc: kis terc, tiszta kvint, kis szeptim, nagy nóna.

Hivatkozások

- [1] dr. Keszler Lőrinc, *Összhangzattan, A klasszikus zene összhangrendjének elmélete*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1954.
- [2] Pozsár Máté, *Jazzelmélet*. Budapest: Binder Music Manufactory, 2016, ISBN: 978-615-80614-0-7.